

Cilt/Volume 3, Sayı/Issue 5-6, Aralık/December 2025, ss. 7-27.

Geliş Tarihi–Received Date: 13.08.2025

Kabul Tarihi–Accepted Date: 15.12.2025

Araştırma Makalesi – Research Article

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18063869>

MUSTAFA KEMAL PAŞA VE TEMSİL HEYETİ’NİN HACİBEKTAŞ ZİYARETİ (The Visit of Mustafa Kemal Pasha and Representative Committee to Hacıbektash)

Alırıza ÖZDEMİR*

ÖZ

Cumhuriyetin banisi Mustafa Kemal Atatürk’ün liderliğinde kazanılan Türk Kurtuluş Savaşı, bütün Türk milletinin ortak ve büyük zaferidir. Geçmiş tecrübelerle göre yenilmesi mümkün olmayan emperyalist ülkeler, ilk defa yenilmiş ve mazlum Türk milletinin kazandığı bu başarı, emperyalist saldırı altındaki diğer mazlum milletlere de ilham olmuştur. Atatürk, bu varlık mücadelesinde Türk milletinin tüm gruplarını bir araya getirmeyi başarmış ve uluslaşmanın yolunu daha milli mücadele verilirken açmıştır. Bu bağlamda Sivas’tan Ankara’ya geçerken Alevi ve Bektaşiler için büyük önem arz eden Hacıbektaş kasabasını ve burada yaşayan dini önderleri ziyaret ederek Türk Kurtuluş Savaşı’na destek istemiştir. Bu çalışmanın amacı Mustafa Kemal Paşa’nın başkanlığını yaptığı Temsil Heyeti’nin Türk Kurtuluş Savaşı’na destek aramak amacıyla Hacıbektaş kasabasına yaptığı ziyareti detaylı şekilde ele almak ve bu ziyaret çerçevesinde gündeme getirilen bazı tartışmalara cevap aramaktır. Ayrıca çalışmamızda sonradan üretilen ve hayal ürünü olduğu anlaşılan bazı iddialar da gündeme alınmış ve bunların eleştirisi yapılmıştır. Çalışmada kullanılan kaynaklar, dönemin şahitlikleri başta olmak üzere hatıratlar, ikincil kaynak eserler ve araştırma eserleridir.

Anahtar kelimeler: Mustafa Kemal Paşa, Temsil Heyeti, Hacıbektaş, Hacı Bektaş Veli Dergâhı, Türk Kurtuluş Savaşı.

ABSTRACT

The Turkish War of Independence, won under the leadership of Mustafa Kemal Atatürk, the founder of the Republic, is a shared and great victory for the entire Turkish nation.

* Bilim uzmanı. Erzincan/Türkiye. e-posta: etnojenez@hotmail.com. ORCID: 0000-0002-9046-3169.

Imperialist powers, seemingly invincible according to past experience, were defeated for the first time, and this victory achieved by the oppressed Turkish nation inspired other oppressed nations under imperialist attack. Atatürk succeeded in uniting all factions of the Turkish nation in this struggle for existence, paving the way for nationalization even as the national struggle was underway. In this context, while traveling from Sivas to Ankara, he visited the town of Hacıbektaş, a town of great significance for the Alevis and Bektaşis, and its religious leaders to request support for the Turkish War of Independence. The purpose of this study is to examine in detail the visit of the Representative Committee, chaired by Mustafa Kemal Pasha, to the town of Hacıbektaş to seek support for the Turkish War of Independence, and to explore some of the debates that arose during this visit. Furthermore, this study also addresses and critiques some later claims, which were later proven to be fictitious. The sources used in this study include primarily contemporary eyewitness accounts, memoirs, secondary sources, and research.

Keywords: Mustafa Kemal Pasha, Representative Committee, Hacıbektaş, Hacı Bektaş Veli Lodge, Turkish War of Independence.

GİRİŞ

Mustafa Kemal Atatürk'ün liderliğinde gerçekleştirilen Türk Kurtuluş Savaşı, Türk milletinin ortak ve büyük başarısıdır. O güne kadar yenilmesi mümkün görünmeyen emperyalist ülkelere karşı kazanılan bu zafer, mazlum olarak kabul edilen sömürge durumundaki milletlere de ilham olmuştur. Atatürk, bu mücadelede Türk milletinin tüm unsurlarını bir araya getirmeyi başarmış ve uluslaşmanın yolunu daha milli mücadele verilirken açmıştır. Bu bağlamda Sivas'tan Ankara'ya geçerken Aleviler ve Bektaşiler için büyük önem arz eden Hacıbektaş kasabasını ve burada yaşayan dini önderleri ziyaret ederek Türk Kurtuluş Savaşı'na destek istemiştir.

Mustafa Kemal Paşa başkanlığındaki Temsil Heyeti'nin¹ Hacıbektaş ziyareti hakkında Atatürk'ün *Nutuk*'unda herhangi bir bilgi yoktur. Ali Fuat Cebesoy, hatıralarında bu önemli ziyaretten önce Hacıbektaş'ta yaptığı ön görüşmeye yer vermiştir. Olayın tanığı Mazhar Müfit Kansu, Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti'nin Hacıbektaş ziyaretini olayın şahidi olarak *Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber* (1988: 2/492-494) adlı hatıratında detaylı şekilde kaleme almıştır.

¹ Temsil Heyeti, Mustafa Kemal Paşa dışında şu isimlerden oluşuyordu: Rauf Orbay, Cevat Abbas Güler, Ahmed (Alfred) Rüstem, Mazhar Müfit Kansu, Hakkı Behiç, Hüsrev Gerece, Dr. Refik Saydam (Kansu, 1988: 2/497), Muzaffer Kılıç, Şeyh Fevzi Efendi, Bedri Bey (Öz, 2021: 121).

Çelebi ailesinin bu ziyarete nesilden nesle aktarılan şahitliğini ise A. Celalettin Ulusoy *Hünkâr Hacı Bektaş Veli ve Alevi Bektaşî Yolu* (1986: 101-102) isimli eserinde detaylı şekilde yer vermiştir.

Hacıbektaş ziyaretine şahit olmayan Enver Behnan Şapolyo *Kemal Atatürk ve Millî Mücadele Tarihi* (1958: 354-356), Hasan İzzeddin Dinamo ise *Kutsal İsyan* (1972: 5/214-218) adlı belgesel-romanında konu hakkında teyit edilmesi gereken bazı bilgiler vermiştir. Başka birçok çalışmada da söz konusu ziyaret kısaca gündeme alınmıştır. Ali Sümer (1989: 49-52), Baki Öz (1990: 46-53), Cemal Şener (1993: 55-68), Hülya Küçük (2003), Yusuf İzzettin Kılınçer (2006), Bengül Bolat (2006: 595-611), Yaşar Özüçetin (2009), Ersin Kılıç (2011: 62-67), Şakir Keçeli (2016: 215-225, 241-243), Ali Rıza Özdemir (2020: 72-86), Enes Öz (2021: 118-133), Haşim Erdoğan (2021: 197-207), Baki Yaşa Altınok (2022: 509-518) gibi araştırmacılar konuyu tez, bildiri ve makale içinde yahut kitap bölümü şeklinde incelemişlerdir. Birçok çalışmada ise konuya temas edilmiştir.

Bütün bu çalışmalar arasında sadece Mustafa Kemal Atatürk'ün ve Temsil Heyeti'nin Hacıbektaş ziyaretini konu edinen müstakil bir çalışma yoktur. Bu çalışmanın amacı söz konusu ziyareti tüm boyutlarıyla incelemek ve konu etrafında yapılan tartışmalara katkı sağlamaktır. Çalışmamızda yukarıda sayılan tüm kaynak ve çalışmalardan yararlanılmıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Türk Kurtuluş Savaşı'nın yaşandığı yıllarda Türkiye'deki Alevi toplumu üç ana kütleden oluşuyordu. Bunlardan birincisi Kızılbaşlardı. Her ne kadar Sultan Abdulhamit'in "İttihad-ı İslam" siyaseti kapsamında Kızılbaşların Sünnileştirilmesi yolunda bazı adımlar atılmış ve "Kızılbaş" adının yerine "Alevi" ismi ikame edilmeye çalışılmışsa da halen "Kızılbaş" adı yaygın şekilde kullanılıyordu. Kızılbaşlar, tarihi arka planda Şeyh Haydar (1459 veya 1960-9 Temmuz 1488) döneminde Safevi tarikatına bağlı kitlelerden oluşuyordu. Bu kitleler daha sonra Şah İsmail (17 Temmuz 1487-23 Mayıs 1524) döneminde İran'da Safeviler adıyla anılan bir Türkmen devleti kurdular. Çaldıran Savaşı'ndan ama özellikle Safevi Devleti'nin yıkılmasından sonra İran dışında kalan Kızılbaşlar kendi başlarının çaresine bakmanın yollarını aradılar. O dönemde Kızılbaşlar seyyit ailelerinden oluşan ocaklar şeklinde örgütlenmişlerdi ve hepsini etkisi altında tutan tek bir otorite yoktu.

İkinci ana kütle, Hacı Bektaş Veli'nin soyundan gelen Çelebiler ve ocak sistemi adı verilen kendine özgü bir örgütlenme modeli içinde Çelebilerin etrafında kümelenen topluluklardı. “Bel evladı” olarak da bilinen Çelebiler, Hacı Bektaş Veli soyundan gelen geniş aileyi temsil ediyordu. 20. yüzyılın başında ailenin başında Ahmet Cemalettin Çelebi veya meşhur ünvanıyla Çelebi Efendi bulunuyordu. Bu geniş ailenin etrafında seyyit aileleriyle taliplerinden oluşan çok sayıda “ocak” toplanmıştı. Bu topluluklar dışında Kızılbaşların, en azından önemli bir kısmı üzerinde yine Bektaşilerin Çelebiler kolunun büyük etkisi vardı.

Üçüncü ana kütle ise Bektaşilerin Babagan kolu temsil ediyordu. Dede Baba ünvanına sahip bir manevi otoritenin etrafında örgütlenen Babagan kolunu, klasik tarikatlar arasında değerlendirmek daha doğru olur. “Yol evladı” şeklinde de adlandırılan Babaganlar, dergâha sonradan dâhil oldular. Soy gütmeyen ve ikrarı esas alan Babagan kolunda dileyen tarikata girip Bektaşî olabiliyordu. O dönemde de Babaganların başında Salih Niyazi Dede Baba bulunuyordu.

1. Alevi-Bektaşî Nüfusun Türk Kurtuluş Savaşı İçin Önemi

Mustafa Kemal Paşa'nın başkanlığındaki Temsil Heyeti'nin Hacıbektaş ziyareti, hiç şüphesiz Alevileri ve Bektaşileri Türk Kurtuluş Savaşı'na dâhil etmek, millî cephede omuz omuza savaşmak amacı taşıyordu. Kurtuluş Savaşı'nı başlatan öncü kadro hem İtilaf devletlerine karşı hem de teslimiyet halindeki Osmanlı yönetimine karşı başarılması güç bir işe girişmişti. Doğal olarak tüm milleti yanlarına almaları gerekiyordu ki, Türk milletini teşkil eden önemli unsurlardan biri de Alevi-Bektaşî toplumdur.

Türk Kurtuluş Savaşı'nın başladığı dönemde Osmanlı Devleti'nin elinde kalan son topraklarda ne kadar nüfus kaldığını tam olarak bilemesek de 1927 yılındaki nüfus sayımı bize bu konuda yardımcı olmaktadır. Bu sayımda Türkiye toplam nüfusunun 13.649.945 kişi olması 1919 yılında yakın bir rakama ulaşmamızı mümkün kılmaktadır.

Kurtuluş Savaşı öncesinde Alevi-Bektaşî nüfusu hakkında bazı tahminler yapılmıştır. Mesela Mustafa Kemal Paşa ile Hacıbektaş ziyaretinde bulunan ve bize hatıratında pek değerli bilgiler bırakan Mazhar Müfit Kansu'ya göre o dönemde Alevi-Bektaşî nüfusu 3-4 milyondan fazlaydı (1988: 2/492). Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü'nde bulunan bir belgede (Küçük, 2003: 112) ise bu sayı toplam 3

milyon civarındadır. Hasan İzzeddin Dinamo, biraz da abartılı şekilde, sadece Anadolu'da 6 milyon Alevinin yaşadığını belirtmiştir (1972: 5/217). Enver Behnan Şapolyo da belgesel-romanında 6 milyon sayısını zikretmiştir (1958: 354). Baki Öz ise Alevi-Bektaşilerin 3-4 milyon olduğunu, bu nüfusun ise genel nüfus içinde üçte biri teşkil ettiğini yazmıştır (1990: 42).

Tokat'taki Bektaşî muhiplerini temsilen Hüseyin adlı kişi, Sadâret'e gönderdiği telgrafta Hacı Bektaş Veli Dergâhı'nın sadece Anadolu'da milyonlarca muhip ve müntesibinin olduğunu söylemiş, başka bir belgede ise 1912 yılında sadece Çorum'da bir milyondan fazla Bektaşî muhibbinin olduğu kaydedilmiş, İstanbul'da ikamet eden Hacı Bektaş Veli Vakfı'nın müteveli vekili Hacı Lutfi Beyzâde Osmanlı Devleti'nde iki milyonu aşkın Bektaşî olduğunu bildirmiştir (Atlı, 2024: 32-33).

İster üç ister dört ister altı milyon olsun, Alevi-Bektaşî nüfusu ihmal edilemezdi. Mustafa Kemal Paşa ile Temsil Heyeti, Alevi-Bektaşîleri Türk Kurtuluş Savaşı'na ikna etmek durumundaydı. Çünkü o dönemde Sünnilerin büyük kısmı Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarından yana tavır alırken önemli bir kesimi ise hilafet yanlısı tavır takınarak Osmanlı saltanat yönetimini destekliyordu. İkinci kesim, 1919-1922 tarihleri arasında emperyalizme karşı mücadele eden Ankara hükûmetine karşı onlarca isyan² çıkaracaktı.

Dönemin şahitleri de Alevi-Bektaşî toplumunun kazanılması konusunda gerekli öngörüye sahipti. Mustafa Kemal Paşa ile Hacıbektaş'ı ziyaret eden Mazhar Müfit Kansu, Alevi-Bektaşîlerin Türk Kurtuluş Savaşı için önemini şöyle anlatmaktadır:

“Kayseri'lilerin bir gün daha kalmaklığımız hususundaki ısrarlarına rağmen, hareket mecburiyetinde idik. Çünkü Hacıbektaş'a da uğranılacaktı. Bu mühim bir merkezdi. Bütün Anadolu'daki üç dört milyondan belki de daha ziyade miktara balığ olan Alevîlerin merbut bulundukları Çelebi, Hacıbektaş kariyesinde oturmakta idi. O zaman Çelebi Cemalettin Efendi ve Hacıbektaş dede postu vekili Niyazi Salih Baba idi.

² Türk Kurtuluş Savaşı'nın başlangıcından başarısına kadar Ankara Hükûmeti'ne karşı irili ufaklı 40 (kırk) civarında iç isyan yaşanmıştır. Bunların geneli hilafet yanlılarının ve dini perde altında etnik ayrılıkçıların çıkardığı isyanlardır. Koşgiri'de (bugünkü İmranlı) meydana gelen uğursuz hadiseler, Alevilik adına değil Kürtçülük adına Kürdistan Teali Cemiyeti'nin kışkırtmaları neticesinde meydana gelmiştir.

Milyonlara varan Alevî ve Bektaşîler, gerçi bitaraf bir vaziyette görülüyorsa da bunlar, Çelebi'nin, dede postu vekilinin emir ve iradesine tabi olduklarından bu iki zat ile görüşmek onları tarafımıza çekmek için gerekliydi ve hem de Çelebi ile post vekili arasında bir de ihtilaf var idi ki bu da varidat getiren bir maddenin ve sairenin temlikî ve hisseleri meselesi idi.

Bunu da halletmek, her iki tarafı memnun ederek anlaştırmak bizim için de büyük bir kuvvet teşkil edecekti. Bu milyonlarca halk ihmal edilemezdi.” (1988: 2/492).

Kansu'nun bu satırları sadece kendi fikirlerini değil muhtemelen Mustafa Kemal Paşa'nın başkanlığındaki Temsil Heyeti'nin fikirlerini de ifade ediyordu. Bu bakımdan önemine ayrıca vurgu yapmak gerekir.

Emekli asker Celâl Erikan Türk Kurtuluş Savaşı'na “Şia mezhepliler” dediği Alevîlerin etkisini şöyle açıklamaktadır:

“Padişah-halife 8 Haziran 1919'da Mustafa Kemal'i geri çağırmak ve 23 Haziran 1919'da içişleri bakanının genelgesiyle bunu yaymakla karşıdevrimin işaretini vermişti. Ama bunda dinsel öge belirli olarak açıklanmış değildi. 5 Nisan 1920'de yayınlanan İstanbul fetvası ile bu yön de pekişti. Artık kurtuluş ve devrim isteyenlere karşı çıkmak vacip olmuştu. Eğer Türkiye bütünüyle ve birden karşıdevrime geçmemişse bunun iki nedeni vardı: Biri, partileri dağıtılmış olanların iktidara ve arkasında dikilen halife-padişaha karşı duydukları direnç ise; ikincisi, halife-padişah emirlerine ve fetvaya Hanefiler kadar boyun eğmeyen Şia mezheplilerin ülkede önemli sayıda olmalarıydı (2008: 138).”

Benzer değerlendirmeler, Hasan İzzeddin Dinamo tarafından da yapılmıştır:

“Uzun yol boyunca, Mustafa Kemal'in uğramasını pek gerekli kılan bir uğrak yeri vardı. Burası Hacıbektaş'tı. Mucur'dan doğruca oraya gidilecekti. Mustafa Kemal Hacıbektaş yolculuğunun gizli tutulmasını buyurdu. Bu mola yeri, siyasal bir anlam taşımaktaydı. Ünlü Alevî şeyhinin arkasında Özbeöz Türk soyundan sayısız insan ordusu sıralanıyordu. Ankara'nın hemen bütün çevresini kuşatmış olan ezik ruhlu³ ve yiğit Alevî yurttaş kalabalığının desteği, onun için her zaman değerliydi. Zaten

³ Hasan İzzeddin Dinamo, Atatürk'ün Hacıbektaş ziyaretini anlatırken bu türden bazı rahatsız edici ifadeler kullanmıştır. Özellikle Mustafa Kemal'in bakire kızlar tarafından sunulan kadehlerle kendinden geçtiği yönündeki yakışsız ifadeler (5/ 218), müellifin Alevî-Bektaşîlere karşı yetiştirdiği ortamdaki önyargının yanlış bir sonucu olmalıdır. Burada da “ezik ruhlu” diyerek muhtemelen “mütevazı” gibi bir anlam kastetmek istese de bu ifadeler de kabul edilebilir değildir. Esasen Osmanlı'nın son nesil bürokrasisinde bile Bektaşî ve Kızılbaşlara yönelik güçlü önyargılar vardır ve bu konu başka bir çalışmada muhakkak ele alınmalıdır.

Rumeli çocukları, çoğunlukla Bektaşî değil miydi? Mustafa Kemal, Anadolu Bektaşilerinin gönüllerini fethetmeden geçmemeğe kararlıydı.” (1972: 5/214)

“Kafile, Mucur kasabası üzerinden Hacıbektaş’a uğrayacaktı. Orda Mustafa Kemal için çok önemli bir adam oturuyordu. Anadolu’daki altı milyon Alevinin başı olan Cemalettin Efendi, orda oturuyor ve İstanbul’a da dirsek çevirmiş bulunuyordu. Ankara Kalesinin yanı başında kendiliğinden meydana gelen bu güç, elbette görülmeye, ilgilenilmeye ve saygıya değerdi.” (1972: 5/217)

Sivas Kongresi’nde karara bağlanan konulardan biri de Kurtuluş Savaşı’nın kalbinin Ankara olmasıydı. Ulusal savaş, Ankara’dan yönetilecekti. Mustafa Kemal Paşa’nın başkanlığındaki Temsil Heyeti, Sivas’tan Ankara’ya geçerken Hacı Bektaş Veli Dergâhı’nı ziyaret etmeye karar verdi. Hem Çelebiler kolunun önderi Ahmet Cemalettin Çelebi ve hem de Babagan kolunun önderi Salih Niyazi Baba ile görüşülecek, başlatılan Milli Mücadele için destek istenecekti. Alevi ve Bektaşiler arasında büyük saygı gören ve söz sahibi olan bu iki kişiyi ikna etmek önemliydi. Hiç şüphesiz Türk Kurtuluş Savaşı’nın en önemli duraklarından biri Hacı Bektaş Veli’nin kutlu dergâhı olacaktı.

2. Mustafa Kemal Paşa’nın Hacıbektaş’taki Önderlerle İlk Temasları

Mustafa Kemal Paşa’nın özellikle Bektaşilik hakkında çocukluğundan beri bilgi-birikiminin olduğu bilinen bir husustur (Meydan, 2009: 48, 71, 346). Hayatının ilk dönemlerinin geçtiği Selanik’te Bektaşilik bilinen tarikatlardan biriydi. Birçok arkadaşının da Bektaşî olduğu dikkate alınırsa Mustafa Kemal Paşa’nın Bektaşilik, en azından Babagan kolu hakkında bilgi sahibi olduğu kendiliğinden ortaya çıkar. Şüphesiz Mustafa Kemal Paşa, Alevi ve Bektaşî nüfusun Milli Mücadele için önemine sağlam şekilde kavramıştı.

Cemal Kutay’ın *Cumhuriyetin Manevi Mimarları* adlı eserinde bildirdiğine göre Mustafa Kemal Paşa ile Hacı Bektaş Veli çelebilerinin lideri Ahmet Cemalettin Çelebi daha Amasya Genelgesi’nin hazırlandığı günlerde Amasya’da tanışmışlardı. Çünkü Ahmet Cemalettin Çelebi, Mustafa Kemal Paşa’yı 19 Haziran 1919 tarihinde Amasya’da karşılayan heyetin içindeydi (Kutay, 2013: 350). Kutay’a dayanarak bazı araştırmacılar da aynı bilgiyi tekrarlamışlardır (Ulusoy, 1986: 100; Menç, 1992: 27; Altınok, 2007: 1012). Ancak Ahmet Cemalettin Çelebi’nin Amasya’daki faaliyetleri hakkında başka bir bilgi verilmemiştir. Biz de bu konuya başka bir kaynaktan tesadüf edemedik.

Mustafa Kemal Paşa, -eğer bilgi doğruysa- bu tanışıklıktan yedi gün sonra 26 Haziran 1919 tarihinde 2. Ordu Müfettişi Cemal Paşa'ya bir telgraf çekmiş ve bu telgrafta “Kırşehir'deki Baba Efendi hazretleri”nin “Tokat havalisinin İslam nüfusunun yüzde seksen ve Amasya havalisinin de önemli bir kısmını Alevî mezhebinde olanlar” üzerindeki etkisinden bahsederek bazı çalışmalar yapmasını istemiştir (Atatürk'ün Bütün Eserleri, 2003: 3/127). Burada Atatürk'ün “Baba Efendi” tabirinden Ahmet Cemalettin Çelebi'yi mi yoksa Salih Niyazi Baba'yı mı kastettiği net değilse de biz, Ahmet Cemalettin Çelebi'yi kastettiği kanaatindeyiz. Çünkü Efendi, Çelebilerin kullandığı bir ünvandır. Ayrıca Babagan kolunun Aleviler yani Kızılbaşlar üzerinde pek etkisi yoktur. Aksine Çelebiler kolunun etkisi büyüktür. Tokat ve Amasya havalisindeki Aleviler de Çelebi'ye bağlıdır. Eğer Mustafa Kemal Paşa, Ahmet Cemalettin Çelebi'yle Amasya'da görüştüysen, onun Çelebilerin önemini bu görüşmede kavramış olması kuvvetle muhtemeldir. Çünkü Mustafa Kemal Paşa, yetiştiği ve bulunduğu çevre itibarıyla Babagan koluyla yakın ilişki içindeydi. Son olarak Mustafa Kemal Paşa, telgrafta “Baba Efendi”den bahsederken tanıdığı birinden söz eder gibidir: “Vatanın ve milli istiklalin bu günkü tehlikesini bilfiil görmekte olan müşarünileyhin kanaat-ı hâzırası (görmesinde) şüphe yoktur, buna pek müsaittir.” (Atatürk'ün Bütün Eserleri, 2003: 3/127). Mazhar Müfit'in hatıratında da Mustafa Kemal Paşa ile Ahmet Cemalettin Efendi'nin Hacıbektaş ziyaretinden önce tanıştığına dair bazı ipuçları vardır. Hatırata göre, Temsil Heyeti'nin Ahmet Cemalettin Çelebi'yle konağındaki ilk görüşmesinde Mustafa Kemal Paşa, maiyetini tanıtmıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın kendini tanıtmayıp sadece maiyetini tanıstırması daha eski bir tanışıklığın işareti olabilir (Kansu, 1988: 2/494). Doğal olarak Mustafa Kemal Paşa'nın Ahmet Cemalettin Çelebi'yle Amasya'da görüşmüş ve tanışmış olması pek muhtemeldir.

Mustafa Kemal Paşa, çocukluğundan beri bilip tanıdığı Babagan kolunun önemine de vakıftı. 12 Ekim 1919 tarihinde Sivas'tan “Anadolu ve Rumeli Müdafaa-yı Hukuk Cemiyeti Temsil Heyeti namına” “Hacı Bektaş Veli Hazretleri Dergâhı Şerifi postnişini ve Türbedarı Salih Niyazi Baba Hazretlerine” bir telgraf çekti. Telgrafın içeriğinden Sivas Kongresi için gönderilen tebriklere cevap verdiği anlaşılmaktadır. Salih Niyazi Baba'dan Türk Kurtuluş Savaşı için çalışmasını isteyen Mustafa Kemal Paşa, topluma yön göstermesinin önemini vurgulamıştır (Atatürk'ün Bütün Eserleri, 2003: 4/232).

3. Ali Fuat Cebesoy'un Ön Ziyareti

Temsil Heyeti gitmeden önce Mustafa Kemal Paşa'nın Harbiye sıralarından sınıf arkadaşı olan Ali Fuat Paşa (Cebesoy) Hacıbektaş'a bir ön ziyarette bulundu. Ali Fuat Paşa'nın görevi hem Temsil Heyeti'nin gideceği yol üzerinde önlemler almak hem de Hacıbektaş'taki dini önderleri ziyaret ederek genel durumu uygun hale getirmektir. Gerçi Ali Fuat Paşa, Hacıbektaş'a gönül rahatlığıyla gidiyordu. Çünkü "Dâhiliye Nazırı Adil Beyle anlaştıktan sonra Ankaraya dönmüş olan Vali Muhittin Paşa, şehirde mukavemetimizle karşılaştıktan sonra dışarıdan tedbir almak için teftişe çıkmıştı. Hacı Bektaş'a gitmiş, fakat gerek Çelebi ve gerekse Babalar nezdinde yapmış olduğu teşebbüsler akim kalmıştı. Çelebi tamemile millet tarafını istilzam etmişti." (Cebesoy, 1953: 191)⁴. Yani İstanbul hükümetine bağlı Vali Muhittin Paşa, Hacıbektaş'a gelerek dini önderlerden yardım talep etmiş ancak Alevi-Bektaşî önderleri onun yardım çağrısını cevapsız bırakmıştı.

Ali Fuat Paşa'nın kendi hatıralarında bildirdiğine göre, kendisi 11 Aralık 1919 Perşembe günü Hacıbektaş'a ulaştı. Aynı günün gecesinde Hacı Bektaş Veli çelebilerinin önderi Ahmet Cemalettin Çelebi'nin konağında misafir oldu. Ali Fuat Paşa, Ahmet Cemalettin Çelebi'ye milli mücadelenin neden gerekliliğini anlattı; ondan destek istedi. Ahmet Cemalettin Çelebi de elinden gelen maddi manevi her türlü yardımı yapmaya söz verdi. Ali Fuat Paşa, Babagan kolunu da ihmal etmedi. Hacı Bektaş Veli'nin türbesini ziyaret ettiğinde Salih Niyazi Baba ve diğer Babagan babalarıyla da bir görüşme gerçekleştirdi (Cebesoy, 1953: 263).

Ali Fuat Paşa, Hacıbektaş'a geldiğinden gönlü daha rahat şekilde ayrıldı. Çünkü Ahmet Cemalettin Çelebi kendisine büyük izzet ikramda bulunmuş, el üstünde tutarak ağırlamıştı. Kendisini yolcu ederken de "Paşam, milli birliğe ve teşkilata elimden gelebilen bütün maddi ve manevi yardımı yapacağım" (Cebesoy, 1953: 263) diyerek söz vermişti. Yıllar sonra Ali Fuat Paşa'nın hatıratına düştüğü not çok önemlidir: "Çelebi sözünde sonuna kadar durmuştu." (Cebesoy, 1953: 263).

4. Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti'nin Yola Çıkışı

Mustafa Kemal Paşa ile Temsil Heyeti'nin Hacı Bektaş Veli Dergâhı'na uğrama kararını nasıl aldıklarını, aralarında ne gibi konuşmalar yaptıklarını bilmiyoruz. Ancak Mustafa Kemal Paşa'nın daha Sivas'ta iken ön hazırlıklara başladığını

⁴ Yazımın orijinaline sadık kalınmıştır.

biliyoruz. Çünkü Sivas'ta iken Hacı Bektaş Veli Dergâhı'nda Babagan kolunun temsilcisi Salih Niyazi Baba'ya bizzat telgraf çekmiş, Sivas Kongresi'ne sunduğu katkılardan dolayı teşekkür etmiş, milletin ve zafere ve kurtuluşa erişmesi yolunda yeni katkılarının devamını dilemişti (Atatürk'ün Bütün Eserleri, 2003: 4/232). Mazhar Müfit'in bildirdiğine göre, Hacıbektaş ziyareti daha Sivas'ta iken karara bağlanmış (Kansu, 1988: 2/487), Hacıbektaş ziyaretine geç kalınmaması için Kayseri'de fazla beklenmemiş, hızlı hareket edilmiştir (Kansu, 1988: 2/492).

21 Aralık 1919 Pazar günü Temsil Heyeti, Mucur ve Hacıbektaş yakınlarındaki İlice köyünde dinlenmek için mola verdi. Dinlenme molası Feleğin Mehmet (Evirgen)'in evinde verildi. Sofra kurulup yemeklerin yenmesine sıra gelince misafirlerde bir huzursuzluk olduğunu anlayan ev sahibi “Paşam, bizim buralarda yemekten önce hane sahibi yemeklerden birer kaşık alır, tadına bakar, sonra misafirler yer”, ev sahibinin eşi Hamide hanım ise, “Bey, bizim soframız Muhammed-Ali sofrasıdır, sofraya hile olmaz” diyerek endişeleri giderdiler. (Altınok, 2007: 1012).

Temsil Heyeti, 22 Aralık 1919 Pazartesi günü akşam saat 20.30 da Mucur'a ulaştı (Kansu, 1988: 2/493; Şapolyo, 1958: 354). Kaymakam Cevat Bey⁵ tarafından karşılanan kfile geceyi burada geçirdi (Kansu, 1988: 2/493).

5. Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti'nin Hacıbektaş'taki Temasları

Mustafa Kemal Paşa, *Nutuk*'ta Hacıbektaş ziyaretinden bahsetmemiştir. Konuyla ilgili konuklardan Mazhar Müfit Kansu, *Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber* adlı eserinde detaylı bilgi vermiştir. Ev sahibi tarafından ise aile büyüklerinden aktarılan bilgileri A. Celalettin Ulusoy *Hünkâr Hacı Bektaş Veli ve Alevi Bektaşî Yolu* isimli eserinde kaleme almıştır. Bundan sonrasını temel olarak bu iki şahitlikten takip edeceğiz. Diğer kaynaklardan da istifade ederek konuyu izah etmeye çalışacağız.

Mustafa Kemal Paşa başkanlığındaki Temsil Heyeti, yanlarında Mucur Kaymakam Vekili Nihat Bey de olduğu halde 23 Aralık 1919 tarihinde Hacıbektaş'a doğru yola çıktı (Ulusoy, 1986: 101). Öğle vakti halkı Alevi olan

⁵ Şöbolyo “Kaymakam vekâletini Malmüdüdü Nihat Bey yapıyordu” diyor. (1958: 355)

Çiftlik köyüne⁶ varan kafiye, birkaç saat sonra Salih Niyazi Baba karşılamaya geldi (Kansu, 1988: 2/493).

Daha önce Hacıbektaş'a gelen Ankara Valisi Sırrı Paşa, Beş Taşlar mevkiinde arabasından inerek yeri öpmüş ve kasabaya yürüyerek girmişti. (Şapolyo, 1958: 355; Dinamo, 1972: 5/217). İttihat ve Terakki'nin iki büyük lideri Talat ve Enver Paşalar da Hacıbektaş'a gelmiş, Ahmet Cemalettin Çelebi bu iki büyük devlet adamını ancak dergâhın selamlığında karşılamıştı (Şapolyo, 1958: 355; Dinamo, 1972: 5/217). Hatta Salih Niyazi Baba, Osmanlı hanedanının damadı Enver Paşa'yı dış kapıda karşılamış, bir ayağını kapının eşiğinin dışında tutmuş, diğer ayağını eşikten çıkarmamıştı (Keçeli, 2016: 205).

Çiftlik köyünde yemekler yenilip kahveler içildikten sonra Salih Niyazi Baba, Mahzar Müfit ile Rauf Bey'in olduğu arabaya bindi ve birlikte Hacıbektaş'a doğru yola koyuldular. Mazhar Müfit'in hatıratına göre yolda masonluk hakkında konuştular ve zaten yakın olan Hacıbektaş'a vardılar. Salih Niyazi Baba, kafiyeyle vedalaşarak Hacı Bektaş Veli Dergâhına gitti. Kafiye ise "Çelebi Efendi'nin sarayı"nın selamlığına geçti ve Ahmet Cemalettin Çelebi'nin mütevazı kabul odasında beş-altı dakika bekledi. Mazhar Müfit'in tasviriyle "orta boylu, tıknazca ve kara sakallı, başında yeşil bir sarık sarılmış, cübbeye benzer siyah bir pardösü giymiş kıyafet"iyle (Kansu, 1988: 2/493) Ahmet Cemalettin Çelebi, konuklarının yanına geldi. Mustafa Kemal Paşa, Ahmet Cemalettin Efendi'ye maiyetini tanıstırdı. Kısa bir sohbetten sonra Ahmet Cemalettin Efendi, misafirlerini dinlenmesi için yalnız bıraktı (Kansu, 1988: 2/493).

Akşam olunca misafirlere yemek ikram edildi. Birkaç kadeh rakı içildikten sonra akşam yemeği yenildi. Mustafa Kemal Paşa, Ahmet Cemalettin Çelebi ile görüştü, genel durum ve girilen mücadele hakkında kendisine geniş bilgi verdi. Mustafa Kemal Paşa'yı dikkatle dinleyen Ahmet Cemalettin Çelebi, Türk Kurtuluş Savaşı'na desteğini açıkladı ve gerekli talimatları adamlarına en hızlı şekilde vereceği hususunda söz verdi (Kansu, 1988: 2/494; Ulusoy, 1988: 101). Böylece

⁶ Kansu "Çiftlik köyü" olarak kaydetmiş. Ancak Hacıbektaş'ta bu isimle bir köy yok. Mucur istikametinden gelince Hacıbektaş ilçesine 4 km uzaklıkta Çivril isimli bir köy vardır.

Diğer taraftan eski milletvekili İbrahim Turan'ın Sırrı Kardeş'e verdiği malumata göre söz konusu yer İlecek Çiftliği'dir (Kardeş, 1950: 23-24). Bugün de Kırşehir-Kayseri yolu üzerinde İlecek adlı bir köy vardır ve Hacıbektaş ilçesine bağlıdır.

Ahmet Cemalettin Çelebi ve ona bağlı kitleler Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğinde başlatılan Türk Kurtuluş Savaşı'nın önemli bir parçası oldular.

Çelebi ailesinden gelen bilgiye göre yemek iki saat sürmüş, ardından misafirler odalarına çekilmişlerdir. Sadece özel muhafızı yanında kalan Mustafa Kemal Paşa, Ahmet Cemalettin Çelebi ile özel bir görüşme yapmıştır (Ulusoy, 1988: 101). Mazhar Müfit de yemekten hemen sonra yapılan müzakerenin uzun sürmediğini çünkü Ahmet Cemalettin Çelebi'nin zaten meseleyi kavradığını hatta cumhuriyet fikrini açtığını söylemektedir (Kansu, 1988: 494). Doğal olarak akşam yemeğinden sonra baş başa bir görüşmenin olması gayet mümkündür. Ancak yapılan görüşmenin detayları hakkında günümüze bilgi ulaşmamıştır.

Çelebilerin desteğini alan Temsil Heyeti, Babagan kolunun da desteğini almak hatta iki grup arasındaki itilafları en aza indirmek istiyordu. Bunun için ertesi gün Hacı Bektaş Veli'nin türbesini ziyaret edildi. Salih Niyazi Baba önce tüm dergâhı misafirlerine gezdirdi,⁷ ardından meydan evinde mükemmel bir öğle yemeği ikram etti. Uzun bir sohbetten sonra Milli Mücadele'ye destek alındı. Çelebilerle Babaganlar arasındaki itilaf “bir derece halledilir bir şekle konuldu” (Kansu, 1988: 2/494). Temsil Heyeti'nin dergâhı ziyaretinde Ahmet Cemalettin Çelebi'nin oğlu Hamdullah Çelebi de bulundu (Ulusoy, 1988: 102). Yemek ve sohbetin ardından da dergâhta biraz vakit geçirildi ve akşama doğru katile, hedefine ulaşmış olarak Hacıbektaş'tan ayrılarak Mucur'a geçti (Kansu, 1988: 2/494).

İstanbul Hükümeti de Temsil Heyeti'nin Hacıbektaş ziyaretini büyük bir dikkatle takip ediyordu. 28 Aralık 1919 tarihinde İstanbul hükümetine bağlı olan Ankara'dan Dâhiliye Nezaretine çekilen bir telgrafta Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti'nin Hacıbektaş'taki faaliyetleri özetlenerek Bektaş ileri gelenleri ile Alevilerin Kuva-yı Milliye'ye dâhil oldukları bildirildi (Özdemir, 2020: 263).

⁷ Şabolyo, Kırklar Meydanında geçen bir latifeyi şöyle aktarmıştır:

“Mihrabın iki tarafında Allah, Muhammet levhalarından sonra sıra ile oniki imamın adları yazılı. Fakat Ebûbekir, Ömer, Osman'ın adları yoktu.

Atatürk, Niyazi Babaya dönerek:

– Ebûbekir, Ömer, Osman nerede?

Deyince, Niyazi Baba da oniki dilimli tacını aşağı eğerek:

– Bunların hepsi camiye namaza gittiler!..

Diye cevap verdi. Çünkü Bektaşiler üç halifeyi sevmiyorlar, Ali'yi halife tanıyorlardı.” (1958: 356).

Çelebiler ailesinden A. Cemaleddin Ulusoy, Temsil Heyeti'nin Hacıbektaş ziyaretinin sonuçlarını şöyle değerlendirmiştir:

“Hacıbektaş görüşmesinin en önemli sonucu, Türk milletinin Cumhuriyet İlanı dâhil, Mustafa Kemal Paşa'nın düşüncelerini ve isteklerini daha o günden içtenlikle desteklemeye hazır olduğu konusunda Atatürk'e kesin bir kanı vermiş olmasıdır. Hacıbektaş'tan ayrıldıktan sonra Mustafa Kemal Paşa, sadece İstiklal Savaşı'nda değil ondan sonra yapacağı işlerde de Türk milletinin samimi ve kararlı desteğini arkasında hissetmiş, uzun vadeli düşüncelerini o günden itibaren ana hatlarıyla programa bağlamak ve yönlendirmek de Türk milletine duyduğu güvende yanılmadığının bir kanıtını görmüştür.

“Hacıbektaş görüşmesinden sonra, Ulusal Savaş sırasında olsun ve daha sonra gerçekleştirilen Atatürk Devrimleri'nde olsun Mustafa Kemal Paşa, Alevi-Bektaşilerin yoğun olduğu bölgelerden büyük destek görmüş, şurada burada düşman kışkırtmaları sonucu isyan hareketleri çıktığı halde, bu yörelerde Atatürk ve onun devrimlerine karşı en küçük bir olay görülmemiştir” (Ulusoy, 1988: 101).

Özetle, Mustafa Kemal Paşa başkanlığındaki Temsil Heyeti'nin Hacıbektaş'a yaptığı ziyaretle zaten işgallere karşı direnen Alevi ve Bektaşiler, Kuvayı Milliye saflarına kesin şekilde dâhil olmuşlardır. Böylece olası mezhep kışkırtmalarının önüne geçilmiş ve Türk milleti bir bütün halinde geleceği için savaşmış ve zafere ulaşmıştır.

6. Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti'nin Hacıbektaş Ziyareti Etrafında Bazı Tartışmalar

Mustafa Kemal Paşa'nın Hacıbektaş ziyaretiyle ilgili bazı tartışmalı konular vardır. Detay olsa da bu tartışmalara değinmek ve konuyu açıklığa kavuşturmak son derece önemlidir.

6.1. Ahmet Cemalettin Çelebi Temsil Heyeti'ni Karşılama Çıktı mı?

Ahmet Cemalettin Çelebi Temsil Heyeti'ni karşılamaya çıkıp çıkmadığı konusunda bir karışıklık vardır. Şapolyo'nun anlatımına göre Ahmet Cemaleddin Çelebi siyah bir kupa arabasıyla, Beş Taşlar mevkiine gelip Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti'ni karşılamaya çıktı. Kaymakam vekili Nihat Bey, Mustafa Kemal Paşa'ya: “Paşam, Çelebinin bu hareketi dâvanız için falihayırdır” dedi. Mustafa Kemal Paşa ise gülümsemekle yetindi. Mustafa Kemal Paşa ile Cemalettin Çelebi bu araba ile Hacı Bektaş'a geldiler. (1958: 355). Dinamo da

belgesel romanında Ahmet Cemalettin Çelebi'nin Mustafa Kemal Paşa'yı "Baştarla"da karşıladığını söylemiştir (1972: 5/217). Hatta ona göre "Cemalettin efendi, bütün dervişleri ve kalabalık halk yığınlarıyla soğuktan mosmor kesilmiş olarak kendisini bekliyordu. Demek ki Alevilerin büyük adamı, Mustafa Kemal'in anlamını anlamıştı. Karşıcılar arasında bulunan Hacibektaş'ın Kaymakam Vekili Nihat bey, Mustafa Kemal'e şöyle dedi: 'Paşam, Çelebi'nin bu davranışı davamız için falihayırdır.' Mustafa Kemal'in küçük kafilesi, Çelebi'nin kafilesiyle birleşerek Hacibektaş'a doğru yollandı" (1972: 5/217-218)⁸.

Çelebi efendinin rahatsızlığını dikkate aldığımızda Hacibektaş dışında bir karşılama pek mümkün görünmemektedir. Olayın şahidi Mazhar Müfit, Şapolyo ve Dinamo'nun bahsettiği karşılamadan bahsetmemektedir. Çelebi ile ilk karşılaşmalarının selamlıkta olduğunu söylemektedir (Kansu, 1988: 2/495). Ayrıca Temsil Heyeti, Hacibektaş'ın dışında kalabalık bir kitle tarafından karşılanıyorsa, Kansu bunu muhakkak yazardı. Muhtemelen Şapolyo ve Dinamo, Salih Niyazi Baba ile Çelebiyi karıştırmıştır.

6.2. Ahmet Cemalettin Çelebi ile Mustafa Kemal Paşa Arasında Cumhuriyetin İlanı Konuşuldu mu?

Mustafa Kemal Paşa'nın Hacibektaş ziyaretinde tartışılan konulardan biri Ahmet Cemalettin Çelebi ile Mustafa Kemal Paşa arasında cumhuriyetin ilanının konuşulup konuşulmadığıdır. Mazhar Müfit, "Çelebi daha ileri giderek cumhuriyet taraftarlığını ihsas ettirdi ise de Paşa zamanı olmayan bu mühim mesele için müsbet veya menfi bir cevap vermiyerek gayet tedbirli bir surette müzakereyi idare etti. Anlaşıyor ki Cemalettin Efendi cumhuriyete taraftar..." (Kansu, 1988: 2/494)⁹ diyerek Ahmet Cemalettin Çelebi'nin cumhuriyet taraftarı olduğunu açıkça belirttiğini, Mustafa Kemal Paşa'nın ise konuyla ilgili zamanını uygun görmediği için sessiz kaldığını bildirmektedir. Oysa Çelebi ailesinin nesilden nesle aktardığı bilgilere göre durum öyle değildir. Bu konuşmayı o gecenin şahitlerinden Ahmet Cemalettin Çelebi'nin kardeşi Veliyettin Çelebi, sonraki yıllarda şöyle anlatmıştır:

"Başbaşa konuşmalarının bir yerinde Cemâlettin Çelebi Mustafa Kemâl Paşa'ya: «Paşa Hazretleri» diyor, «Cesaretli ve basiretli idarenizde Türk Milletinin düşmanı

⁸ Yazımın orijinaline sadık kalınmıştır.

⁹ Yazımın orijinaline sadık kalınmıştır.

kahredeceğine inancım sonsuz. Yüce Allah'ın milletimize müyesser edeceği zaferden sonra Cumhuriyet ilânını düşünüyor musunuz?» Çelebi'nin «Cumhuriyet» kelimesini böylesine açık yürekle söylemesi üzerine, Mustafa Kemâl Paşa heyecan ve dikkatle Cemâlettin Çelebi'nin gözlerine bakıyor, biraz daha yaklaşıyor, onun elini avucunun içine alıyor kulağına fısıldar gibi yavaş fakat kararlı bir sesle: «O mutlu günün ilânına kadar aramızda kalmak kaydıyla, evet, Çelebi Efendi Hazretleri» diyor” (Ulusoy, 1988: 101-102)¹⁰.

Anlaşılan o ki, Ahmet Cemalettin Çelebi, cumhuriyet fikrini Mustafa Kemal Paşa'ya açmış, o da ortamın hassasiyetine binaen açıkça bir şey dememiş, sadece Çelebi'nin kulağına sessizce, “O mutlu günün ilânına kadar aramızda kalmak kaydıyla, evet, Çelebi Efendi Hazretleri” diyerek yetinmiştir. O nedenle çevredeki kimse bunu duymamış, iki kişi arasında sır olarak kalmıştır. Ahmet Cemalettin Çelebi, vefatından birkaç gün önce bu bilgiyi kardeşi Veliyettin Çelebi'ye aktarmış (Ulusoy, 1988: 102), muhtemelen onun da Mustafa Kemal Paşa'yı desteklemesini istemiştir. Ahmet Cemalettin Çelebi'den kardeşi Veliyettin Çelebi'ye intikal eden bu bilgi, cumhuriyetin ilanından sonra tüm Çelebi ailesiyle paylaşılmıştır.

6.3. Ahmet Cemalettin Çelebi'nin Konağında Ayinicum Yapıldı mı?

Şapolyo, “Çelebinin oğlu Hamdullah Efendinin dairesine gittiler. Bu dairenin muhteşem salonunda bir sofra kurulmuş, burada bir ayinicum başlamıştı. Sofrada adaklar-bakireler sakilik ediyorlardı. Bunlar Çelebi'ye kendilerini adak etmiş, gayet güzel bakire kızlardı. Ayinicum başladığı zaman Cemalettin Efendi başındaki yeşil sarığı çıkararak bir rahleye koymuştur” (1958: 355) diye yazarak kendi hayal âlemini kâğıda dökmüştür.

Dinamo da benzer ifadelerle yer vermiştir: “Böbrekleri yüzünden içkiyi elden geldiğince kulak arkasına atan Mustafa Kemal, genç bakire ve güzel kızların Bektaşî Cem ayinleri usulünce sunduğu mis gibi anason kokan rakı dolu kadehlerin karşısında kendinden geçti: Mustafa Kemal, bir bakire kızın doldurduğu kadehi tokuşturmak üzere bir başka kadeh aradı.” (Dinamo, 1972: 5/218).

¹⁰ Yazımın orijinaline sadık kalınmıştır.

Alevi-Bektaşî erkanındaki ayinicemin yukarıdaki tasvirlerle ilgisi yoktur. Dergâhta kendini Çelebi'ye veya başka birine adayan (!) kadınlar yoktur. Muhabbette dem alınacağı zaman da asla kadınlar sakilik yapmaz. Bu görev erkeklere ihdas edilmiştir. Dinamo'nun Mustafa Kemal Paşa hakkında yazdıkları ise büsbütün -en hafif tabiriyle- yakışıksızdır. Bu tür yazınlar ancak ve ancak Aleviler ve Bektaşîlere yönelik geçmişten gelen sakat zihniyetin uzantılarıdır. Bu tür söylemler Türk milli birliğine zarar vermekten başka bir işe yaramaz.

Bazı Alevi yazarlar (Öz, 1990: 60; Şener, 1993: 64-65), Mustafa Kemal Paşa'nın ayiniceme katıldığını hatta yola kabul edildiğini yazmışsa da bunun gerçekte uzak-yakın ilgisi yoktur. Mesele merhum Cemal Şener (1993: 64-65) adını vermediği veya atıfta bulunmadığı “görgü tanıklarına” dayandığına göre Ahmet Cemaleddin Çelebi'nin oğlu Hamdullah Çelebi'nin odasında cem yapıp ikrar verdiğini ve yola kabul edildiğini yazmışsa da bunun kabul edilebilir bir yanı yoktur. Görgü tanıklarının kimler olduğu belirtilmediği gibi başka da bir kaynak gösterilmemiştir. Herhalde Şener, Şapolyo'nun fantastik satırlarına uyarak böyle bir çıkarımda bulunmuş olmalıdır. Şapolyo'nun münasebetsiz ayiniceem tasviri hariç başka hiçbir kaynaktan veya şahitlikte ayiniceem yapıldığına dair bir bilgi yoktur. Ziyareti detaylı şekilde anlatan Kansu da herhangi bir ayiniceemden söz etmemektedir.

6.4- *Hacı Bektaş Veli Dergâhından Temsil Heyeti'ne Ayni ve Nakdi Yardım Yapıldı mı?*

Mustafa Kemal Paşa'nın Hacibektaş ziyaretinde etrafında yapılan tartışmalardan biri, Temsil Heyeti'ne ayni ve nakdi yardım yapılır yapılmadığıdır. Konu -bizim tespit edebildiğimiz kadarıyla- ilk defa *Kırşehir İl Yıllığı* 1973 adlı il yıllığında bir söylenti olarak geçmiştir:

“Kutsal vatani kurtarmak için Mustafa Kemal Paşa, Sivas'tan Ankara'ya yola çıkarken <<Hey'eti Temsiliye'nin bütün parası ancak yol için 20 yumurta, bir okka peynir ve on ekmeği almağa yetecek kadardı.>> Sivas-Ankara yolculuğunda Hacibektaş'ta oturan Cemaleddin Efendiden yardım gördüğü söylenir.” (1973: 13).

Babagan kolunun halifebabalarından ve Hacı Bektaş Veli Müzesi müdürü Ali Sümer, “Gaziler hissesi” adıyla dergâhta biriken 1800 altının Mustafa Kemal

Paşa'ya teslim edildiğini yazmıştır (Sümer, 1989: 51)¹¹. Babagan Bektaşiliğinin en fazla eser sahibi dedebabası merhum Bedri Noyan, Salih Niyazi Baba'nın dergâhta ne kadar battaniye, yatak, şilte gibi eşya, depolarda ne kadar zahire varsa hepsinin Mustafa Kemal Paşa'nın işaret ettiği yerlere gönderildiğini yazmıştır (Noyan, 1995: 104). Babagan kolundaki etkili iletişimi, özellikle bu bilgileri bir dedebaba ile bir halifebabanın verdiğini göz önünde bulundurduğumuzda bu bilgileri dikkate almamız gerektiği açıktır.

Alemdar Yalçın ile Hülya Küçük, birkaç gerekçe göstererek bu yardımların yapılmadığı yönünde görüş bildirmişlerdir. Yalçın'a göre, böyle büyük bir nakdi yardım yapılmışsa bunun tutanağa dökülmesi ve bir nüshasının Bektaşilere verilmesi gerekirdi. Oysa böyle bir tutanak şimdiye değin bulunmamıştır (aktaran Küçük, 2003: 152). Alemdar Yalçın'ın bu eleştirisine katılmak mümkün değildir. Çünkü Sivas'tan yola çıkmaları için gerekli olan bin lirayı¹² Osmanlı Bankası'ndan Mazhar Müfit, Temsil Heyeti adına değil kendi adına borç olarak almıştır (Kansu, 1998: 481-483). Yani resmi makamlardan alınan borçlarla ilgili Temsil Heyeti değil, gerçek kişiler üzerinden borçlanma yapılmıştır. Yine Mazhar Müfit'in bildirdiğine göre, Ankara müftüsü Rifat Efendi, eşraftan topladığı bin lirayı kendisine teslim etmiştir. Ancak bunun karşılığında herhangi bir tutanak veya makbuz verilmemiştir (Kansu, 1998: 507-508).¹³ Diğer taraftan Hacıbektaş'ta böyle bir tutanak tutulsa bile bu tutanaklar günümüze ulaşacak diye bir kural yoktur. Bir şekilde tahrip olmuş, kaybolmuş veya imha edilmiş olabilir.

¹¹ Ali Sümer şöyle demektedir: “Hacı Bektaş Velâ zamanında Orhan Gazi ile yapılan Pencik Anlaşması gereğince Hacı Bektaş dergâhı ve buraya bağlı diğer dergâhların gelirlerinin % 60'ı <<Gaziler Hissesi>> adıyla yeniçeri ocağına verilmiştir. İnci Mahmud'un yeniçeri ocağını lağvetmesi dolayısı ile bu hisseler dergâh kasasında o tarihten itibaren biriktirilmiştir. Burada biriken 1800 altın lira Atatürk'e teslim edilmiştir.” (1989: 51)

¹² Bin lira talep edilmiş ve talep edilen para bankadan alınmıştır (Kansu, 1988: 481, 487). Ancak Mazhar Müfit, net rakamı Mustafa Kemal Paşa'ya vermemiş, sadece yeterli miktarda alabildiğini söylemiştir (Kansu, 1998: 489).

¹³ Olayı Mazhar Müfit şöyle anlatmaktadır: “Müftü efendi birer birer saymağa ve masanın üzerine kaymağa başladı. Yüz, ikiyüz, beşyüzü geçti, nihayet tamam bin lira (kâğıt para) saydı. Ben de yataktan kalkarak paraları aldım ve kasaya koydum. Bunun üzerine emirberi çağırdım ve iki şekerini verdim: “Bize birer kahve pişir!” emrini verdim. Müftü zaten vaziyeti anlamış olduğundan güldü. Ve: “Şeker pahalı, hesap lazım, size de gelen giden çok, başa çıkmaz, değil mi?” diye latifeleşti. Kahveler içildi. Muhterem Müftü çıktı, gitti. Ben de paranın miktarını derhal Mustafa Kemal Paşa'ya haber vermek üzere odamdan çıktım.” (Kansu, 1998: 507-508).

Küçük ise bu şekilde yapılan yardımların savaştan sonra geri ödendiğini söyleyerek Dergâh'a hükümet tarafından herhangi bir ödeme yapılmadığını ifade etmiştir. Yine onun verdiği bilgiye göre, Birinci Dünya Savaşı'nda Bektaşilerin devletten alacaklarına karşılık, devlet ilçeye 1923 yılında bir misafirhane yaptırmıştır (Küçük, 2003: 152-153). Yani Bektaşiler devletten alacaklarını tahsil etmişlerdir. Küçük, Kansu'nun hatıralarına dayanarak Temsil Heyeti'nin ileri gelen Bektaşî babaları ile kendilerine hizmet eden babalara 50'şer lira para verdiğini ifade etmektedir (Küçük, 2003: 152-153).

Kansu'nun ifadelerinden bize göre çıkarılması gereken sonuç, Bektaşî babalarına 50'şer lira verildiği ve hizmet edenlerin de sevindirildiğidir (Kansu, 1988: 495). O dönemde dergâhta hizmet eden büyük babalar yani post sahibi babalar en azından on kişidir (Keçeli, 2016: 219-220). On kişiye elli lira verilse bu toplam 500 lira eder. Hizmet edenlere de yüz lira verilse toplamda 600 lira eder ki, bunun abartılı olduğu ortadadır. Çünkü Sivas'ta iken Sivas'tan Ankara'ya ulaşmak için Temsil Heyeti'nin toplam yol masrafı için bin lira borç alınmıştı. Bin liradan 600 liranın sadece dergâhtaki babalara bahşiş olarak verilmesi mümkün değildir. Üstelik Mazhar Müfit, Mustafa Kemal Paşa ile Sivas'ta yaptığı konuşmada on lira bahşişi bile çok bulmuş ve iki lira ile iktifa edilmesini istemiştir (Kansu, 1998: 489).

Bu eleştirilerimizin yanında bazı şüpheleri de dile getirmemiz lazımdır. Temsil Heyeti'nin para işlerinin Mazhar Müfit'te olduğunu (Kansu, 1988: 485, 489, 500, 507) dikkate aldığımızda, Hacibektaş'ta böyle büyük bir yardımı hatıratına yazmaması mümkün görünmemektedir. Ancak o, hatıratında böyle bir bilgiye yer vermemiştir. Diğer taraftan Ankara'da mali bakımdan büyük sıkıntı çektiklerini "... para meselesi yine bizi sıkmaya başladı. Ekmekçiye bile verecek paramız kalmamıştı" (Kansu, 1988: 506) diyerek anlatmaktadır. Hatta kahveye koymak için bile şeker alacak paraları kalmamıştı (Kansu, 1988: 506-507). Temsil Heyeti'ndekiler değerli eşyalarını satmış, Mazhar Müfit de değerli bir kürkünü elden çıkarmıştı (Kansu, 1988: 506). Eğer Hacibektaş'ta ifade edildiği gibi 1800 altın Temsil Heyeti'ne teslim edilseydi, herhalde bu derecede büyük bir maddi sıkıntı çekmezlerdi.

Bu bahiste sonuç olarak eldeki veriler Temsil Heyeti'ne ayni ve nakdi yardım yapıldığı konusunda bize pek yardımcı olmasa da Babagan kolundan gelen güçlü aktarımları da dikkate almak gerekir.

SONUÇ

Türk Kurtuluş Savaşı, tarihin en haklı ve meşru savaşlarından biridir. Mustafa Kemal Paşa, verilecek savaşın öncelikle hukuki ve ahlaki olmasına özen göstermiş, bu konuda oldukça titiz davranmıştır. Bu savaşta, Türk milletini yekvücut yapma nedenlerinden biri de herhalde bu tutumu olsa gerektir. Türk milleti bir bütün olarak Mustafa Kemal Paşa'nın ve BMM'nin etrafında kenetlenmiş ve nihayet bir Türk başarısı olan Kurtuluş Savaşı'ndan galip çıkmasını bilmiştir.

Türk Kurtuluş Savaşı'na Alevi ve Bektaşilerin katkısı veya Alevilerin ve Bektaşilerin Türk Kurtuluş Savaşı'nda oynadığı roller, üzerinde yeterince durulmayan ve incelenmeyen konuların başında gelmektedir. Özellikle Alevi ve Bektaşilerin Kuvayı Milliye'ye kesin şekilde dâhil olduğu Mustafa Kemal Paşa'nın Hacıbektaş ziyareti, kritik bir öneme sahip olmasına rağmen yeterince incelenmiş değildir. Bu çalışmayla bir eksikliği gidermeyi hedefledik.

Hiç şüphesiz alana katkı sağlamakla birlikte bu çalışmamızın yeterli olduğunu söylemek mümkün değildir. Başka bakış açıları ve yeni belgelerle özelde Hacıbektaş ziyareti, genelde ise Alevilerin ve Bektaşilerin Türk Kurtuluş Savaşı'na katkısı daha detaylı şekilde ele alınmalı ve konu tümüyle açıklığa kavuşuncaya kadar bu yöndeki çalışmalar devam etmelidir.

KAYNAKLAR

Altı, Aziz (2024). "Bektaş Muhibbanı (1911-1912)". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* / (112): 19-36.

Altınok, Baki Yaşa (2007). "Çelebi Cemalettin ile Veliyyeddin Efendilerin Kurtuluş Savaşı ve Mustafa Kemal Hakkında Anadolu Alevilerine Yayınladığı Beyannâmeler. Beyannâmelerin Orijinal Metinleri". 2. Uluslararası Türk Kültür Evreninde Alevilik ve Bektaşilik Kitabı 2, 1001-1032. Ankara.

Atatürk, Mustafa Kemal (2015). *Nutuk*. İstanbul: Kaynak.

Atatürk, Mustafa Kemal (2003). *Atatürk'ün Bütün Eserleri* (Cilt 2). İstanbul: Kaynak.

Atatürk, Mustafa Kemal (2003). *Atatürk'ün Bütün Eserleri* (Cilt 3). İstanbul: Kaynak.

Atatürk, Mustafa Kemal (2003). *Atatürk'ün Bütün Eserleri* (Cilt 4). İstanbul: Kaynak.

Cebesoy, Ali Fuat (1953). *Milli Mücadele Hatıraları*. İstanbul: Vatan.

Dinamo, Hasan İzzettin (1972). *Kutsal İsyan: Milli Kurtuluş Savaşı'nın Gerçek Hikâyesi* (Cilt 5). İstanbul: May.

Erdoğan, Haşim (2021). “Hacı Bektaş Veli Dergahının Birinci Dünya Savaşı İle Milli Mücadele Dönemindeki Tutumu ve Mustafa Kemal Paşa İle İlişkileri”. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 11(Hacı Bektaş Veli Özel Sayısı), 197-207.

Erikan, Celal (2008). *Kurtuluş Savaşı Tarihi* (Rıdvan Akın, Haz.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür.

Kansu, Mazhar Müfit (1988). *Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Kardeş, Sırrı (1950). *Heyet-i Temsiliye ve Mustafa Kemal Kırşehir'de*. Ankara: Kırşehir Belediyesi.

Keçeli, Şakir (2016). *Uluslaşma Sürecimizde Bektaşî Alevîler ve Atatürk*. İstanbul: Kaynak.

Kılınç, Aslıhan (2022). “Hacı Bektaş Veli Dergâhı'nın Millî Mücadele'ye Desteği”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 101 (Mart 2022), 351-374.

Kılıç, Ersin (2011). *Alevî-Bektaşîlerin Milli Mücadeledeki Rolü ve Atatürk İle İlişkileri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

Kılınçer, Yusuf İzzettin (2006). *Atatürk ve Kırşehir (1919-1938)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü.

Komisyon (1973). *Kırşehir İl Yıllığı 1973*. Ankara: Kırşehir Valiliği.

Kutay, Cemal (2013). *Cumhuriyetin Manevi Mimarları*. İstanbul: ABM.

Küçük, Hülya (2003). *Kurtuluş Savaşı'nda Bektaşîler*. İstanbul: Kitap.

Menç, Hüseyin (1992). *Milli Mücadele Yıllarında Amasya: Portreler-Belgeler*. Ankara: Yayınevi yok.

Meydan, Sinan (2009). *Atatürk ile Allah Arasında*. İstanbul: İnkılap.

Noyan, Bedri (2002). *Bektaşîlik ve Alevîlik Nedir*. İstanbul: Ant/Can.

Öz, Baki (1999). *Kurtuluş Savaşı'nda Alevî-Bektaşîler*. İstanbul: Cumhuriyet.

Özdemir, Ali Rıza (2020). *Atatürk'ün Dervişleri*. İstanbul: Efsus.

Özüçetin, Yaşar (2009). *Kuva-yı Milliye ve Milli Mücadelede Kırşehir*. Kırşehir: Kırşehir Valiliği.

Sümer, Ali (1989). *Anadolu'da Türk Öncüsü Hacı Bektaş Veli* (2. Baskı). Ankara: Sevilay.

Şapolyo, Enver Behnan (1958). *Kemal Atatürk ve Milli Mücadele Tarihi*. İstanbul: Rafet Zaimler.

Şener, Cemal (2006). *Atatürk ve Alevîler*. İstanbul: Etik.

Ulusoy, A. Celaleddin (1988). *Hünkâr Hacı Bektaş Veli ve Alevî-Bektaşî Yolu* (2. baskı). Hacıbektaş: Kendi Yayını.

